

RECENZII

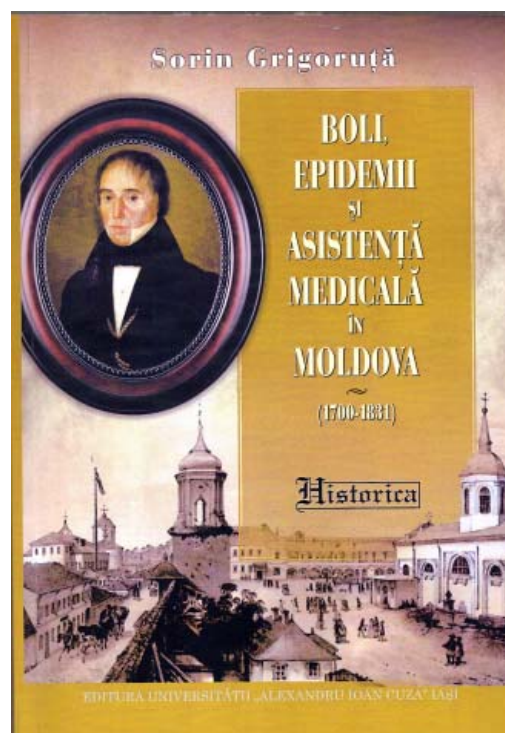
**MONOGRAFIA LUI SORIN GRIGORUȚĂ
„BOLI, EPIDEMII ȘI ASISTENȚĂ MEDICALĂ ÎN MOLDOVA (1700–1831)”
(Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017. 318 p.)**

În societatea noastră, răvășită de manifestările nocive și dezastruoase ale crizei pandemice, apariția unei lucrări fundamentale dedicată bolilor, epidemiilor și asistenței medicale în Moldova în perioada anilor 1700–1831, reprezintă atât o realizare propriu-zis științifică, cât și un demers al autorului în studierea, analiza și valorificarea experienței trecutului în încercarea de a înfrunta provocările epidemiologice ale prezentului pentru a asigura și proteja la propriu viața generațiilor viitoare.

Monografia elaborată de istoricul ieșean Sorin Grigoruță este structurată după cum urmează: *Introducere*, patru capitole, *Considerații finale*, *Glosar*, *Abrevieri*, *Bibliografie*, *Anexe*, *Abstract* și *Indice*.

În partea introductivă autorul a analizat sursele istorice ale investigației și istoriografia problemei abordate. Suportul documentar al cercetării este vast, cuprinzând izvoare documentare inedite și editate. Sursele documentare inedite includ numeroase colecții de documente investigate de autor în Arhivele Naționale Botoșani, Arhivele Naționale Iași, Arhivele Naționale Istorice Centrale și Biblioteca Academiei Române. Dintre multitudinea izvoarelor documentare editate nuanțăm că autorul a reușit să pună în valoare informații relevante, selectate cu acuratețe din colecțiile documentare de reper alcătuite și publicate cu stăruințele lui N. Iorga, E. Hurmuzaki, Th. Codrescu, V. A. Urechia, R. Rosetti, Gh. Ghibănescu, I. Antonovici, T. Bălan, P. Cazacu, L. T. Boga, C. N. Tomescu, I. Constantinescu Frunză, I. Caproșu, P. Zahariuc, C. Istrati, D. Vitcu, G. Bădărău. Cercetarea este bazată pe multiple izvoare narrative, inclusiv cronici, jurnale de călătorie, scrieri memorialistice, biografice și hagiografice.

Perceperea istoriografiei problemei denotă un grad sporit de seriozitate și responsabilitate din partea autorului în cercetare prin aplicarea principiului cronologic în abordare, interferat cu cel problematic. Sorin Grigoruță analizează principalele realizări istoriografice în domeniu, scoțând în evidență lucrările de reper elaborate de către G. I. Ionnescu-Gion, C. Bacaloglu, P. Gh. Samarian, V. Bologa, V. Gomoiu, P. Pruteanu, N. Vătămanu, G. Barbu, D. Ciurea, V. Zirra, O. Cicanci, S. Mărieș, P. Cernovodeanu, P. Binder, Gh. Brătescu, Șt. Lemny, L. Livadă-Cadeschi și C. Bogdan. Deși autorul declară că nu-și va „opri atenția asupra descântecelelor murmurate la capă-

tul bolnavilor de bătrânii satelor” deoarece ele „sunt mai lesne de analizat din perspectiva și cu instrumentele cercetării etnografice decât acelei istorice”, totuși, cercetătorul dă dovadă cu prisosință de cunoașterea acestor aspecte ale medicinei populare prin analiza și efectuarea referințelor necesare la studiile etnografice ale lui D. P. Lupașcu, A. Gorovei, S. Florea Marian, M. Sefer, S. Ciubotaru și E. Timotin (p. 18).

În primul capitol, intitulat *Boli și epidemii în Moldova*, sunt analizate următoarele componente ale subtemei: bolile endemice, bolile epidemice – vărsatul, frigurile, sifilisul, ciuma (p. 21-84). În privința ciumei autorul narează un scurt istoric al epidemiilor de ciumă în Moldova, explică cauzele, factorii și sursele apariției și răspândirii ciumei, evaluează consecințele molimelor și revenirea societății la starea ei inițială.

Cel de-al doilea capitol are titlul *Continuitate și schimbare. Asistența medicală în Moldova veacului al XVIII-lea* (p. 85-151). Autorul a investigat în detaliu activitatea acelor practicieni care pot fi considerați premergători ai medicinei științifice: bărbierii și chirurgii, în privința ultimilor aplicând metoda studiului de caz prin descrierea activității chirurgului Johann Benedict Lochmann. În cadrul asistenței medicale din Moldova un rol important era atribuit farmaciilor și farmaciștilor, autorul descriind în acest sens aspec-

te din viața și activitatea unui „spițer” botoșănean: Johann Gorgias (1768–1841).

O componentă a sistemului sanitar, atestată documentar în Moldova din prima jumătate a secolului al XVII-lea, a fost breasla cioclilor, rolul căreia sporea în vremea epidemiilor de ciumă. Cercetând în profunzime subiectul, în baza surselor documentare și a realizărilor istoriografice, Sorin Grigoruță a reușit să explice rolul și imaginea dihotomă a breslei cioclilor. Astfel, pe de o parte, cioclii îndeplineau o funcție sanitară importantă prin îngroparea morților, a săracilor, a străinilor ce mureau în târg. Ei nu trebuiau să țină cont de starea materială a răposatului, îngropându-i pe toți oamenii, „ori bogat, ori sărac”, care mureau în oraș, excepție de la această regulă făceau țiganii și cei din afara orașului. Atribuțiile cioclilor sporeau în timpul epidemiilor de ciumă, „ei îndeplinind și rolul de cercetători ai bolnavilor”, adică „o identificare a lor spre izolarea ulterioară, decât o eventuală îngrijire, aceasta mai ales fiindcă membrii breslei cioclilor nu aveau nici cele mai mici cunoștințe medicale, ei fiind decât simpli meșteșugari” (p. 145).

Chiar dacă autorul îi percepe pe ciocli doar în calitatea lor de „simpli meșteșugari”, totuși în comentarii sunt prezentate opiniile lui Pompei Gh. Samarian care aprecia că cioclii au devenit cu timpul „cercetători ai boalelor și îngrijitori ai bolnavilor” și mai recentă, aprecierea dată cioclilor de către M. Mehedinți și C.-A. Sava precum că cioclii se ocupau nu numai de îngroparea cadavrelor decedaților, dar ofereau și îngrijiri medicale celor care aveau nevoie.

Considerăm că subiectul legat de atribuțiile sanitare și cunoștințele medicale ale cioclilor urmează a fi dezbătut în continuare în istoriografie deoarece însuși faptul că majoritatea dintre cioclii care au supraviețuit epidemiilor, în special a celor de ciumă, demonstrează că pe lângă imunitatea căpătată la pestă, ei dădeau dovadă de unele competențe în domeniile sanitar și epidemiologic. De asemenea, cioclii aveau cunoștințe medico-sanitare primare în ceea ce privește viitoarele domenii ale medicinei științifice: anatomia patologică și medicina legală. Nu excludem faptul că cei mai experimentați dintre ciocli, în cazurile de omucidere, puteau prezenta autorității de anchetă anumite concluzii de ordin anatomic și medical cu referire la cauzele decesului, arma comiterii crimei, caracterul plăgilor provocate etc.

Pe de altă parte, multiple abuzuri comise de ciocli în timpul epidemiilor, le-au creat o imagine cvasi negativă în societate, fiind chiar percepuți în calitatea lor de „biciu al lui Dumnezeu tot atât de cumplit ca și boala” (I. Felix). În acest context Sorin Grigoruță trece în revistă calitățile și faptele nedemne atribuite în mod tradițional cioclilor: erau bețivi, hoți, devastau și prădau casele ciumaților. Totodată, autorul este de

părerea că acest tablou „nu poate fi întru totul real” deoarece cioclii în calitatea lor de meșteșugari, au oferit daruri bisericilor, iar „autoritățile au reușit, prin intermediul cioclilor, să elimine și unii dintre factorii de transmitere a bolii” (p. 151).

Cel de-al treilea capitol *Medicii. Activitatea profesională și evoluție socială* este dedicat medicilor din Moldova, fiind analizate în acest sens trei studii de caz care-i au în centrul preocupărilor autorului pe doctorii Dracache Depasta, dr. Fotache și Eustathius Athanasius Rolla (p. 153-209).

Doctorul Dracache Depasta, probabilul fiu al doctorului Petru Depasta, a fost un om al timpului său, încadrându-se în rândul „noii boierimi” (A.-Fl. Platon) ieșene. Căsătorindu-se cu Ecaterina Ruset în vara anului 1762, doctorul Dracache Depasta a deținut cu timpul dregătoriile de mare spătar (1777), de mare vornic (1785–1796) și de mare logofăt al Țării de Sus (1796–1803). La începutul carierei sale doctorul Dracache a colaborat cu spitalul Sfântul Spiridon, dar ulterior s-a prezentat ca un oportunist care fără a ține „cont de mijloacele folosite” urmărea „ascensiunea în ierarhia dregătoriilor moldovene și sporirea veniturilor”. Implicându-se în politică, Dracache Depasta a servit cu obediență cauza rusă, „devenind în scurt timp *marele prieten* al consulului rus la Iași, Severin” (p. 185).

Doctorul Fotache și-a desfășurat activitatea profesională la curtea lui Grigore al III-lea Ghica. În funcția de medic al Curții domnești primea o retribuție lunară de 50 de lei. Concomitent, doctorul Fotache se ocupa și de tratarea bolnavilor de la spitalul Sfântul Spiridon și de administrarea „spițeriei” din incinta așezământului ieșean. Cel mai controversat episod cu implicația doctorului Fotache ține de asasinarea la 1 octombrie 1777 a domnului Țării Moldovei Grigore al III-lea Ghica. În ajunul acestei zile doctorul Fotache a examinat starea de sănătate a lui Ahmed Kara Hissarli, trimis de Poartă pentru a-l ucide pe Grigore al III-lea Ghica. Trimisul turc simulase boala, iar Fotache l-a înștiințat pe domn că „e în adevăr bolnav și că l-a găsit cu pulsul prea slab”. A urmat episodul tragic al asasinării lui Grigore al III-lea Ghica în casele beilicului din Iași. Nici până astăzi nu este elucidat pe deplin rolul doctorului Fotache în cadrul acestui eveniment macabru, astfel unii îl acuzau pe „Fotache de participarea la complotul împotriva domnului”, iar alții credeau că medicul a fost „o simplă victimă a tertipului la care a recurs capugiul și a cărui vină a constat doar în incapacitatea de a-l fi deconspirat” (p. 192).

Eustathius Athanasius Rolla a fost un medic de origine greacă care în anul 1795 a venit în Moldova. La 1 mai 1809, în calitatea sa de „doctor al orașului Iași”, Eustathius Rolla se angaja să meargă „în toa-

te casele unde sunt bolnavi în diferite stări, la cerere, ziua și noaptea fără nicio vorbă”. Semnificativ este că doctorul se obliga să restabilească sănătatea bolnavilor „fără a pretinde în schimbul serviciilor sale nicio plată, ci, dimpotrivă, în cazul în care suferindul era nevoiaș, doctorul se obliga să cheltuie din propria avuție în folosul bolnavului”. Doctorul Rolla se mai ocupa de tratarea boierilor din apropierea Iașilor, de controlul în vederea deschiderii unor noi farmacii, de evaluarea competențelor profesionale ale anumitor „spițeri” și moașe. Pentru prestarea serviciilor medicale doctorul Rolla primea un salariu anual de 5.400 de lei și 500 de lei pentru „chiria casei lui” (p. 200-201). Timp de mai bine de 35 de ani Eustathius Rolla a fost medic al orașului Iași, iar pe finalul carierei sale a devenit protomedic al Moldovei. Doctorul Rolla cunoștea câteva limbi străine, a fost interesat de filosofie, a sprijinit cultura și cauza grecească, fiind unul dintre efortii tipografiei grecești din Iași (p. 208-209).

Ultimul capitol cu titlul *Asistența medicală publică. „Bolnițe” și spitale*, este dedicat bolnițelor mănăstirești și Spitalului Sfântul Spiridon din Iași (p. 211-244). Autorul consideră că originile îngrijirii medicale în Moldova „par a coborî până spre începutul veacului al XVII-lea”, anume atunci fiind atestate în Iași și Suceava două așezăminte laice menite să-i adăpostească și îngrijească pe cei suferinzi și lipsiți de sprijinul familiei. În bolnițele de pe lângă mănăstirile Putna, Golia și Neamț erau îngrijiți suferinzii din cadrul „obștilor monahale afectați de suferințe fizice și de povara anilor, și mai puțin mirenilor”.

În *Considerațiile* sale finale autorul rezumă investigațiile realizate, declarând că în această lucrare nu a parcurs decât foarte puțin din drumul pe care speră să-l străbată „în încercarea de a prezenta o imagine a trecutului medical al Moldovei de-a lungul celui de-al XVIII-lea veac” (p. 249).

Monografia elaborată de Sorin Grigoruță scoate în evidență multiple aspecte necunoscute de până acum ale istoriei bolilor, epidemiilor și asistenței medicale în Moldova (1700–1831). Chiar dacă autorul declară că povestea sa este una „nu tocmai veselă, fiind una despre epidemii, suferinzi și morți”, preocupările sale acoperă un spațiu vast de cercetare în baza

abordărilor interdisciplinare și pluridisciplinare. Lucrarea este elaborată în baza unei metodologii temeinice prin realizarea unor interferențe complexe între istorie și științele conexe istoriei: istoria medicinei, în special a epidemiologiei, chirurgiei și farmacologiei; imagologie, antroponomie și etnologie.

Un merit incontestabil al lucrării constă în scoaterea în evidență a „tămăduitorilor” acelor vremuri – doctorii Johann Benedict Lochmann, Dracache Depasta, dr. Fotache și Eustathius Athanasius Rolla. Autorul a reușit cu meticulozitate să reconstituie perioade întregi din viața și activitatea medicilor nominalizați, care, fiind de obârșii străine, și-au desfășurat activitatea profesională în Moldova, contribuind la dezvoltarea sistemului de asistență medicală și la impunerea măsurilor sanitar-epidemiologic în anii liniștiți și în cei bântuiți de ciumă și holeră. Medicii, descriși de autor, apar nu doar în simpla ipostază de doctori, dar și în cea de personalități înzestrate cu multiple virtuți, dar și cu unele vicii. Autorul a reușit să redea partea umană a slujitorilor lui Hippocrates, creându-le pe alocuri un tablou psihologic prin descrierea preferințelor și a trăsăturilor determinante ale caracterelor. Personalitățile medicilor sunt caracterizate în strânsă legătură cu nivelul lor de cultură, implicit studiile primite, preferințele intelectuale și cunoașterea limbilor străine.

Monografia elaborată de Sorin Grigoruță, având în centrul preocupărilor sale problema bolilor, epidemiilor și asistenței medicale în Moldova (1700–1831), este o lucrare complexă, documentată în profunzime și argumentată conceptual. Autorul este deschis polemic, invocând, unde este cazul, concepte istoriografice controversate, nuanțând totodată și propria viziune asupra subiectelor discutabile în mediile academice. Valoarea certă a cercetării realizate de Sorin Grigoruță este relevantă prin prisma abordărilor pluridisciplinare și interdisciplinare, prin reactualizarea unor aspecte de rezonanță într-o societate care se confruntă cu o criză sanitar-epidemiologică, fiind indicată pentru toți noi o însușire mai eficientă a învățămintelor din trecutul medical al Moldovei.

Dr. Valentin ARAPU